

Prigodom sedamdesetgodišnjice rođenja profesora Vladimira Preloga

Ima dana u životu pojedinaca, organizacija, naroda, a i čovječanstva, kada je osobito vrijedno osvrnuti se na prošlost, razmotriti sadašnjost i uprijeti poglede u budućnost. Sva ova četiri aspekta možemo spomenuti kada posvećujemo ovaj broj *Croatica Chemica Acta* sedamdesetoj obljetnici Vladimira Preloga.

Iskoristili smo ovu prigodu da se podsjetimo da je to drugi po narodnosti Hrvat, Jugoslaven, »naše gore list« koji dobiva najvišu svjetsku znanstvenu nagradu radeći u tuđini. Koliko i kako bi se rezultati rada koji su doveli do statusa Nobelova laureata mogli ostvariti da je Vladimir Prelog ostao u našoj sredini iza 1941. teško da možemo objektivno ocijeniti. Ipak, opus radova koji se odražava u priloženoj bibliografiji nekako nas opominje, da uz talent, radnu i stvaralačku sposobnost te posebno motivacije pojedinca, moramo kao bitne komponente uzeti jednako opremljenost laboratorija i biblioteka, kao i znanstvenu, dakle svjetsku atmosferu neposredne okoline. Sve to imalo je nesumnjivo utjecaja da se 35 godina otkako je napustio Zagrebačko sveučilište, Prelog pojavio kao švicarski znanstveni radnik sa svojim Nobel-predavanjem u Stockholmu. O sadržaju toga predavanja što osvjetljuje i razloge dobivanja te izuzetne počasti obavijestit će nas hrvatski prijevod što ga objavljujemo zahvaljujući susretljivosti Nobelove fundacije (Nobelstiftelsen) i samog predavača.

Premda smo u ranijem razdoblju imali češće osvrtne na obljetnice naših uvaženih kemičara, sada iz raznih razloga činimo to samo iznimno. Moramo priznati da je prof. Prelog bio u načelu protiv ovakve slavljeničke prakse, pa zato i nismo tražili posebne priloge od njegovih učenika, suradnika i prijatelja, kako smo to uradili prilikom priređivanja posebnog broja posvećenog sedamdesetgodišnjici profesora L. Ružičke (*Croat. Chem. Acta* 29 (1957) 139—476).

Možda ovom prilikom ne bismo smjeli zaboraviti i nešto o prof. Prelogu kao čovjeku na jednom sasvim drugom sektoru djelovanja. Također, upravo je sada prošlo 35 godina kako se Prelog našao na položaju da utječe na životnu sudbinu stotina tisuća ljudi u ratnim danima neposredno prije i poslije okupacije Jugoslavije. Tada u formaciji koja se je suprotstavljala zlu, ali uvijek uz naglašeno načelo da pri tom ni sama ne čini zla, prof. Prelog bio je zaslužan, da su izbjegli represalijama mnogi za koje je formula: »da je zagrebačka voda zatrovana« mogla značiti najteže posljedice.

U analizi interakcije prof. Preloga s našom sredinom osobito onom kemijskog, univerzitetskog, a i privrednog karaktera našli bismo još mnogo toga što bi bilo potrebno evocirati, ali kako su se na tome poslu našle i druge organizacije koje imaju šireg odjeka u našoj javnosti, ograničili smo se ovdje samo na najkraće podatke.

Prof. Vladimir Prelog rođen je 23. srpnja 1906. u Sarajevu. Srednju školu polazio je u Osijeku i Zagrebu, diplomirao je na Tehničkoj visokoj školi u Pragu, gdje je i doktorirao 1929. U razdoblju od 1935.—40. djeluje kao docent

a od 1940.—41. kao izvanredni profesor organske kemije na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu; 1941. prelazi u laboratorij prof. L. Ružičke na Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, gdje postaje 1942.—45. privatni docent, 1945.—47. titularni profesor, 1947.—50. izvanredni profesor, 1950. profesor specijalne organske kemije, a od 1957. redoviti profesor organske kemije. U *Arhivu za hemiju i farmaciju* (prethodniku *Croat. Chem. Acta*) javlja se prvi put s prikazom života i rada Prof. Emila Votočeka 1932. g. U nizu radova pojavljuju se kao učenici i suradnici iz Jugoslavije: E. Cerkovnikov, V. Hahn, D. Kolbah, M. Piantanida, A. Režek, S. Heimbach, K. Božičević, R. Seiwerth, K. Balenović, N. Šošarić, E. Guštak, P. Stern, A. Komzak, M. Proštenik, M. V. Mijović, S. Borčić, M. Lj. Mihailović, M. Ternbach, T. Tomljenović, B. Serdarević, Z. Cimerman, D. Bedeković. Od 365 radova u razdoblju od 1921. (1927) do 1976. 8 ih je objavljeno kod nas.

Neposredno učešće prof. Preloga u našem znanstvenom, sveučilišnom, a i privrednom (farmaceutska industrija) životu i do sada je daleko prelazilo okvire onih 7 godina efektivnog njegova djelovanja kao univerzitetskog nastavnika u Zagrebu, pa zato svjetsko priznanje Nobelova Komiteta Švedske kr. akademije znanosti Vladimiru Prelogu, kao i osvrt na sedamdesetgodišnjicu, samo podsjećaju na vrijednost i značenje izuzetnog čovjeka ne samo u prostoru već i u vremenu onih interakcija koje posredstvom znanosti predstavljaju najbolje i najvrednije opće humane aktivnosti.

Zagreb, 1976-05-15

B. TEŽAK